

Ćwiczenie BCH5

Wyznaczanie potencjału
wzbudzenia atomów Hg i Ne
w doświadczeniu Francka-
Hertza

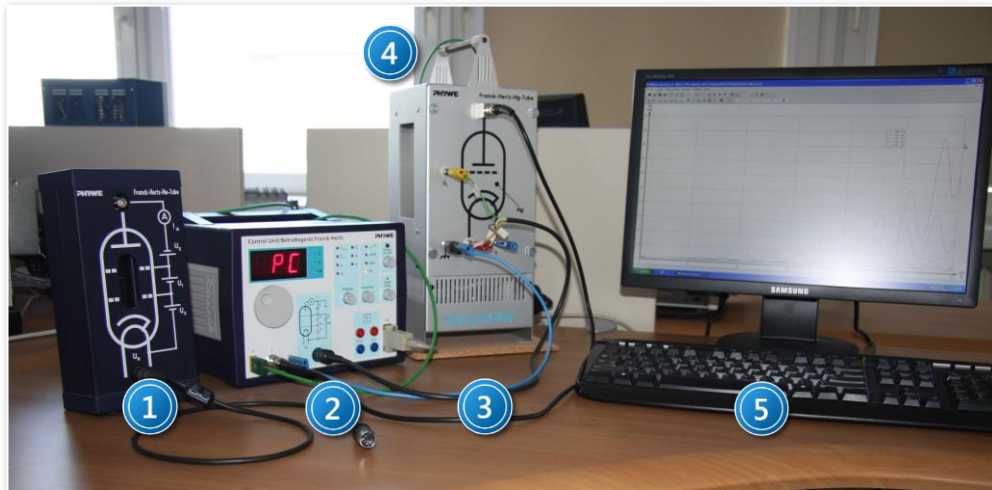

I. Zagadnienia do opracowania.

1. Prawo Plancka.
2. Model atomu i postulaty kwantowe Bohra.
3. Energia elektronu w polu kulombowskim jądra.
4. Konfiguracje elektronowe w atomach.
5. Symbole termów spektralnych.
6. Struktura subtelna termów.
7. Konfiguracje elektronowe i poziomy energetyczne rtęci i neonu.
8. Zderzenia elektronów z atomami:
  - a) zderzenia sprężyste;
  - b) zderzenia niesprężyste;
  - c) średnia droga swobodna elektronów w gazie.
9. Doświadczenie Francka-Hertza w parach rtęci i lampie neonowej.

II. Zadania doświadczalne.

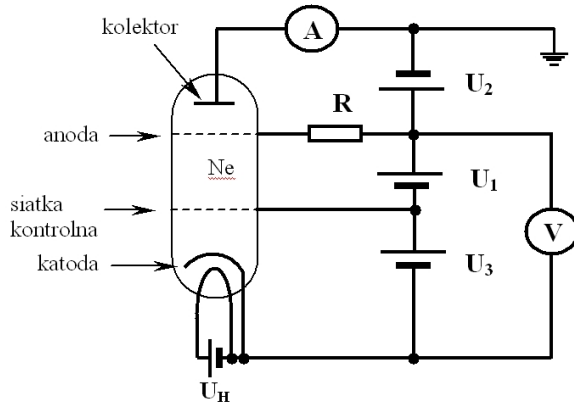
Zapoznać się z układem pomiarowym pokazanym na *Zdjęciu 1*, ze schematami podłączeń lamp Ne i Hg na *Rysunkach 2 i 3* oraz z opisem pracy z urządzeniem sterującym na stronach *Dodatków A i B*.

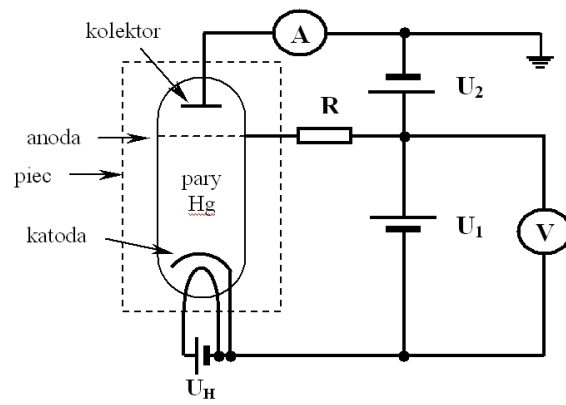
Zdjęcie 1. Stanowisko pomiarowe doświadczenia Francka – Hertza: 1 i 3 – lampy Francka–Hertza odpowiednio dla Ne i Hg; 2 – urządzenie sterujące pomiarami; 4 – termopara; 5 – zestaw komputerowy.

- Wykonać pomiary natężenia prądu anodowego I w zależności od napięcia przyspieszającego V dla obu lamp Francka-Hertza neonowej i rtęciowej – dla lampy Ne w temperaturze pokojowej ; dla lampy Hg dla zakresu $175\text{ }^{\circ}\text{C} - 215\text{ }^{\circ}\text{C}$ co $10\text{ }^{\circ}\text{C}$.
 W tym celu, korzystając ze schematów na *Rysunkach 2 i 3* podłączyć daną lampę do urządzenia sterującego.

Rysunek 2. Schemat układu z lampą Ne.

Rysunek 3. Schemat układu z lampą Hg.

Dalsze czynności wykonać ściśle według instrukcji pomiarowych w *Dodatkach A i B*.

- Opracować wyniki pomiarowe.

W przypadku lampy neonowej :

- wykonać wykresy zależności $I = f(V)$ natężenia prądu anodowego od napięcia przyspieszającego;
- zinterpretować przebieg wykresu $I = f(V)$;
- wyznaczyć potencjał wzbudzenia atomów Ne ;
- zinterpretować pojawianie się świejących warstw w lampie neonowej (*Zdjęcie 5*) ;
- zidentyfikować przejścia związane ze wzbudzeniem atomów Ne (*Rysunek 6*) ;
- obliczyć długość fali emitowanej wskutek przejść atomów Ne do stanu podstawowego ;
- obliczyć średnią drogę swobodną elektronów w neonie i ciśnienie w lampie Ne.

W przypadku lampy rtęciowej :

- wykonać wykres zbiorczy zależności $I = f(V)$ natężenia prądu anodowego od napięcia przyspieszającego dla przyjętych temperatur par rtęci;
- wyznaczyć wielkości potencjałów wzbudzenia atomów rtęci w zadanej temperaturze;
- zidentyfikować przejście do stanu wzbudzonego Hg (*Rysunek 7*) ;
- obliczyć długość fali promieniowania emitowanego przez atomy Hg;
- na podstawie wykresu wykonanego w punkcie a) wyjaśnić zmiany wielkości natężenia prądu anodowego w przyjętym zakresie temperatur.

III. Zestaw przyrządów.

1. Lampa Francka-Hertza z neonem.
2. Modułowe urządzenie sterujące pomiarami.
3. Lampa Francka – Hertza z parami rtęci w obudowie grzejnej.
4. Termopara Ni Cr-Ni.
5. Zestaw komputerowy.

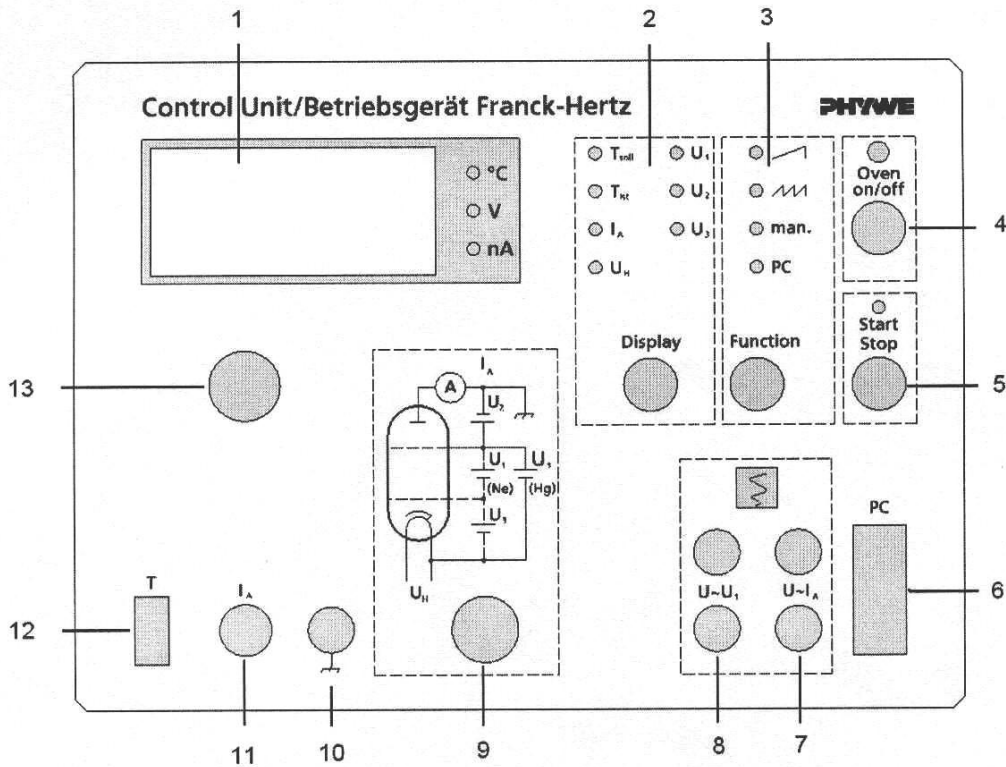
IV. Literatura.

1. Z. Leś – „Wstęp do spektroskopii atomowej”, PWN, Warszawa 1969.
2. H. A. Enge, M. R. Wehr, J. A. Richards – „Wstęp do fizyki atomowej”, PWN, Warszawa 1983.
3. H. Haken, H. Chr. Wolf – „Atomy i kwanty. Wprowadzenie do współczesnej spektroskopii atomowej”, PWN, Warszawa 1998.
4. I. W. Sawieliew – „Wykłady z fizyki”, T.1. i 3., PWN, Warszawa 2002.
5. S. Frisz, A. Timoriewa – „Kurs fizyki”, T. 1. i 2., PWN, Warszawa 1964.
6. W. Świątkowski – „Doświadczenie Francka i Hertza: 85 lat później”, „Postępy Fizyki”, Tom 49, zeszyt 4, 1998.
7. M. M. Kash, G. C. Shields – “Using the Franck-Hertz Experiment to Illustrate Quantization”, J. Chem. Educ. 71, 466, 1994.
8. H. Haken, H. Ch. Wolf – “The Physics of Atoms and Quanta”, Springer, 2000.
9. V. Acosta, C.L. Cowan, B.J. Graham – “Essentials of Modern Physics”, Harper & Row, Publishers, New York 1973.
10. E. W. Mc Daniel – “Atomic Collisions – Electron & Photon Projectiles” , Wiley, N.Y. 1989.
11. A. P. Arya – “Fundamentals of Atomic Physics “, Allyn & Bacon Inc., Boston 1971.
12. H. A. Enge, M. R. Wehr, J. A. Richards – “Introduction to Atomic Physics”, Addison-Wesly, Reading-Mass, 1981.
13. P. Meystre – “Atom Optics”, Springer, Berlin-Heidelberg, 2001.

Dodatek A

Instrukcja obsługi układu doświadczalnego Francka-Hertza z lampą neonową

Zapoznać się z poniższym opisem elementów płyty czołowej modułowego urządzenia sterującego pomiarami na *Rysunku 4*.

Rysunek 4. Schemat płyty czołowej modułowego urządzenia sterującego w doświadczeniu Francka-Hertza:

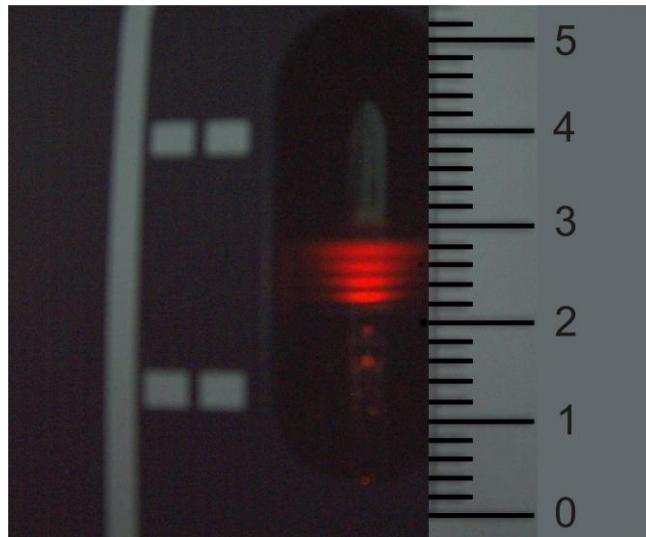
1. Cyfrowy wyświetlacz wybranych wartości T , I_A , U_H , U_1 , U_2 , U_3 ;
2. Przełącznik wybranych wielkości pomiarowych
3. Przełącznik funkcyjny sposobu pomiaru;
4. Przełącznik uruchamiania / wyłączenia pieca grzejnego lampy Hg;
5. Przełącznik początku / końca pomiaru;
6. Gniazdo podłączenia komputera;
7. Wyjście analogowe Y (przy pracy z oscyloskopem i rejestratorem);
8. Wyjście analogowe X (przy pracy z oscyloskopem i rejestratorem);
9. Moduł zasilania U_H , U_1 , U_2 , U_3 wybranej lampy Francka-Hertza;
10. Uziemienie;
11. Wejście pomiarowe prądu anodowego;
12. Gniazdo dla termoelementu;
13. Potencjometr regulacji temperatury i napięć U_H , U_1 , U_2 , U_3 .

Obserwacja świecenia neonu (przy manualnej obsłudze urządzenia).

1. Włączyć urządzenie sterujące doświadczeniem Francka-Hertza.
2. Przyciskiem „Function” wybrać opcję „manual”.
3. Przyciskiem „Display” wybrać kolejno tzn. ustawić potencjometrem następujące wartości napięć:

$$U_H = 8,0 \text{ [V]}, U_2 = 7,0 \text{ [V]}, U_3 = 2,2 \text{ [V]}, U_1 = 0 \text{ [V]}.$$

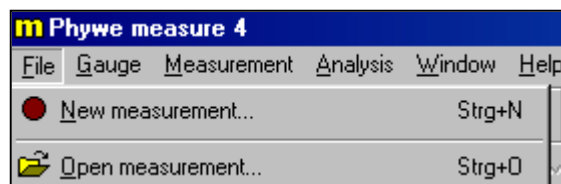
4. Wcisnąć przycisk „Start/Stop”. Potencjometrem zwiększać wartość napięcia U_1 aż do maksymalnej wartości (99,9 [V]). Jednocześnie obserwować pojawianie się świecących warstw pomiędzy elektrodami lampy Ne (pokazuje to *Zdjęcie 5*).

Zdjęcie 5. Świecące warstwy w lampie Ne.

Pomiary $I = f(V)$ dla lampy Ne (pomiary automatyczne).

1. Włączyć komputer.
2. Uruchomić program „measure”. Przyciskiem „Function” urządzenia sterującego doświadczeniem wybrać opcję „PC”.
3. W programie „Phywe measure 4” wybrać „New measurement” :

4. Ustawić parametry pomiaru :

End Voltage $U_1= 99,90$ [V]

Voltage $U_2= 7,0$ [V]

Voltage $U_3= 2,2$ [V]

Voltage $U_H=8,0$ [V]

W okienku „Display” zaznaczyć U_1, U_2, I_A, U_3, U_H .

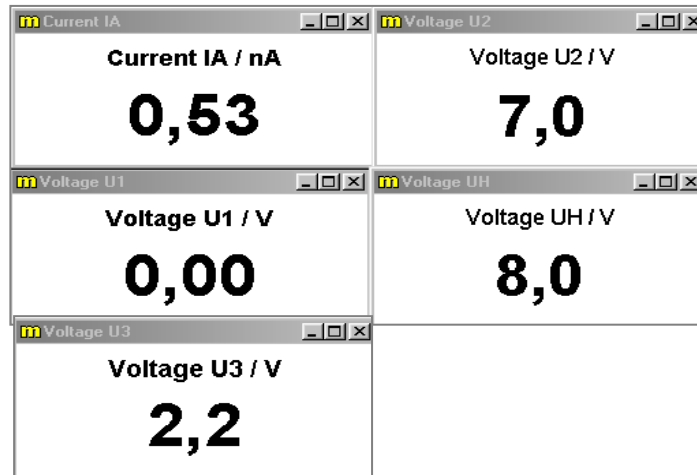
UWAGA!

Nie wolno przekraczać następujących wartości napięć:

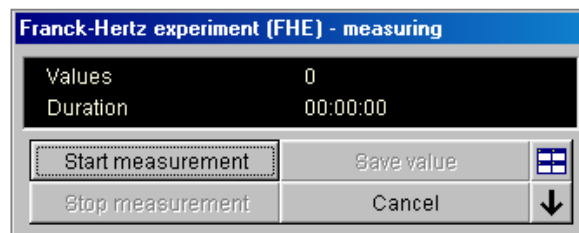
$U_1 = 99,9$ [V]; $U_2 = 8$ [V]; $U_3 = 4$ [V]; $U_H = 9$ [V].

W okienku „Channels” zaznaczyć „Current I_A ”. Następnie nacisnąć przycisk „Continue”.

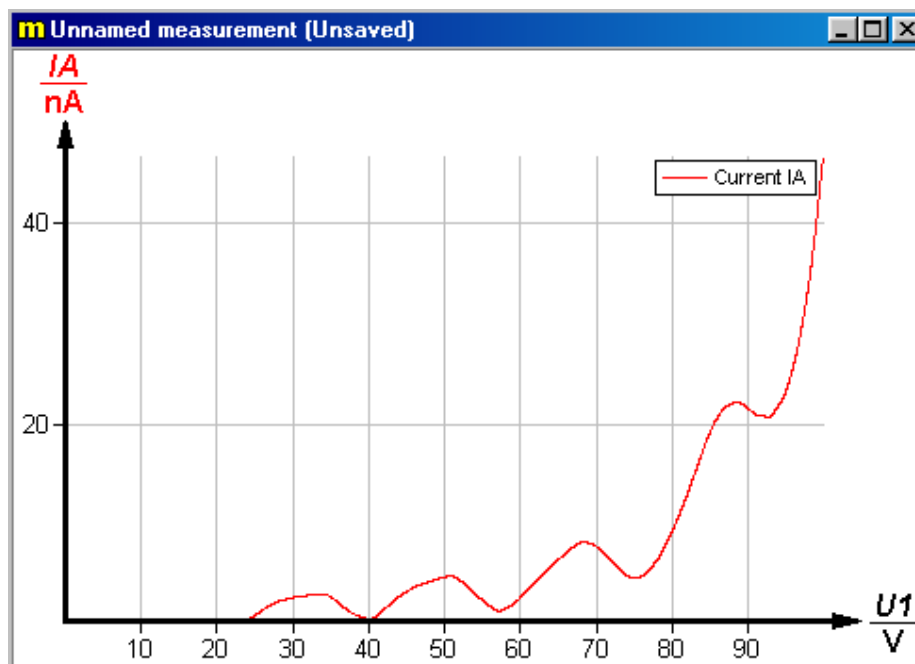
5. Pojawią się okienka pomiarowe z ustawionymi parametrami :

6. Nacisnąć przycisk „Start Measurement”.

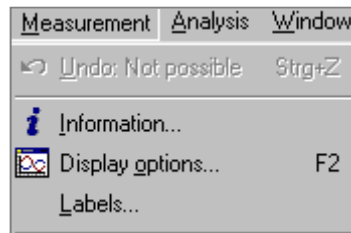

7. Po chwili program rozpocznie pomiar. Po wykonaniu pomiaru pojawi się wykres zależności $I_A = f(U_1)$.

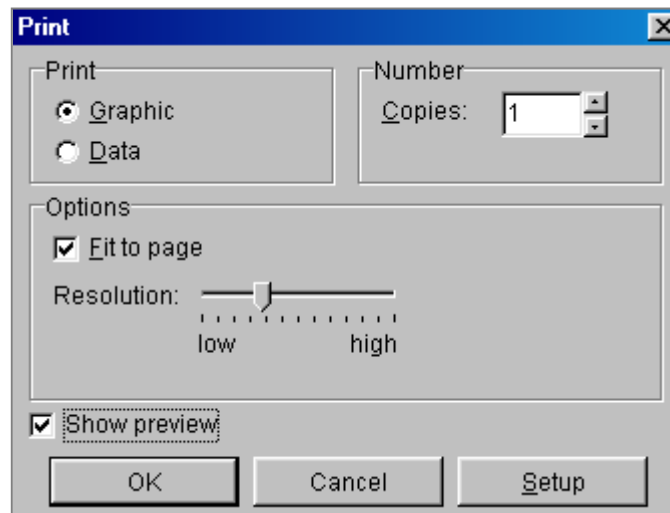

8. W interfejsie programu wybrać opcję „Measurement” > ”Information”

Wpisać odpowiednie opisy w wolne pola. Następnie przejść do „Display options” i ustawić wartości zakresowe na osiach x i y.

9. Po wykonaniu wszystkich czynności wydrukować wykres. Użyć funkcji „Print Measurement”. Zaznaczyć „Show preview” oraz w „Setup” wybrać orientację poziomą.

UWAGA!

Przed wyłączeniem urządzenia sterującego pomiarem ustawić potencjometrem wartość U_H na 0 [V].

Dodatek B

Instrukcja obsługi układu doświadczalnego Francka-Hertza z lampą rtęciową

Pomiary $I = f(V)$ dla lampy Hg (pomiary automatyczne) dla różnych temperatur.

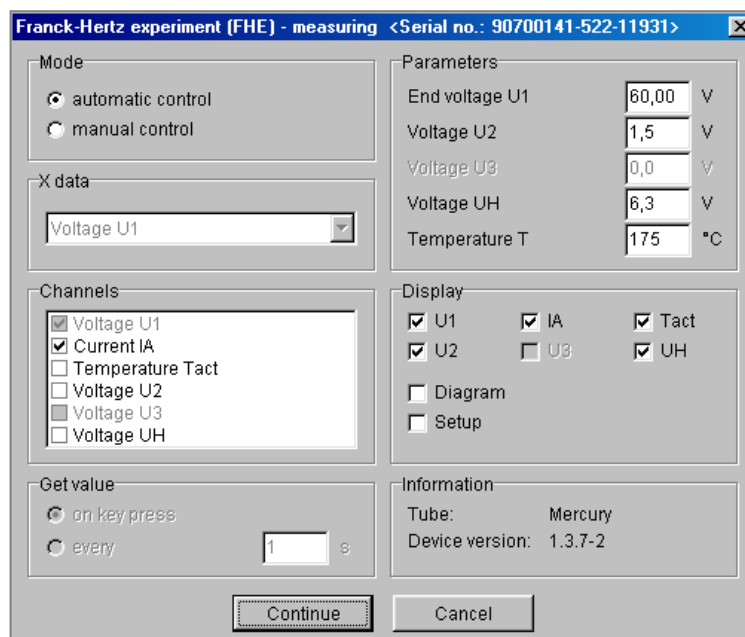
1. Zapoznać się z funkcjami elementów urządzenia sterującego na *Rysunku 4* .
2. Ustawić pokrętkę grzania piecyka w pozycji 10 (maksymalne grzanie).
3. Włączyć urządzenie sterujące doświadczeniem Francka-Hertza.
4. Naciskając przycisk „Display” wybrać „T_{nominal}”. Potencjometrem ustawić temperaturę 220°C. Nacisnąć przycisk „Oven on/off”.
5. Przyciskiem „Display” wybrać odczyt „T_{act}” i odczekać aż piec grzejny osiągnie temperaturę około 220°C.
6. Przyciskiem „Function” ustawić opcję „PC”
7. Włączyć komputer i uruchomić aplikację „measure”.
8. W interfejsie pomiarowym wybrać opcję „New Measurement”.
9. Wybrać automatyczną kontrolę pomiaru. Ustawić parametry pomiaru :

End Voltage $U_1=60,00$ [V]

Voltage $U_2=1,5$ [V]

Voltage $U_H=6,3$ [V]

Temperature $T=175$ °C.

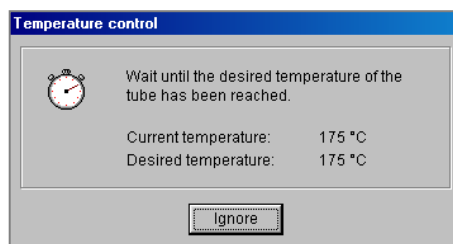

UWAGA!

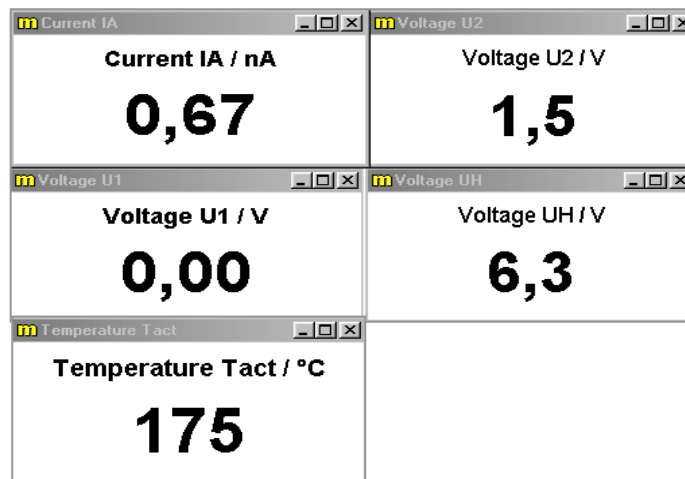
Nie wolno przekroczyć następujących wartości napięć: $U_1 = 60$ [V]; $U_2 = 3$ [V]; $U_H = 7$ [V].

W okienku „Channels” zaznaczyć „Current I_A ”. Następnie nacisnąć przycisk „Continue”.

10. Odczekać aż do uzyskania wymaganej temperatury :

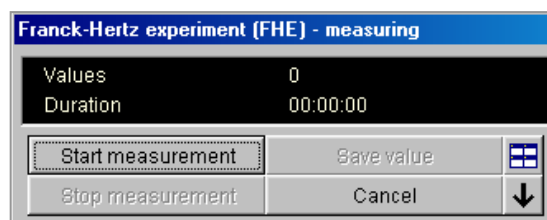

11. Pojawią się okienka pomiarowe z ustawionymi parametrami:

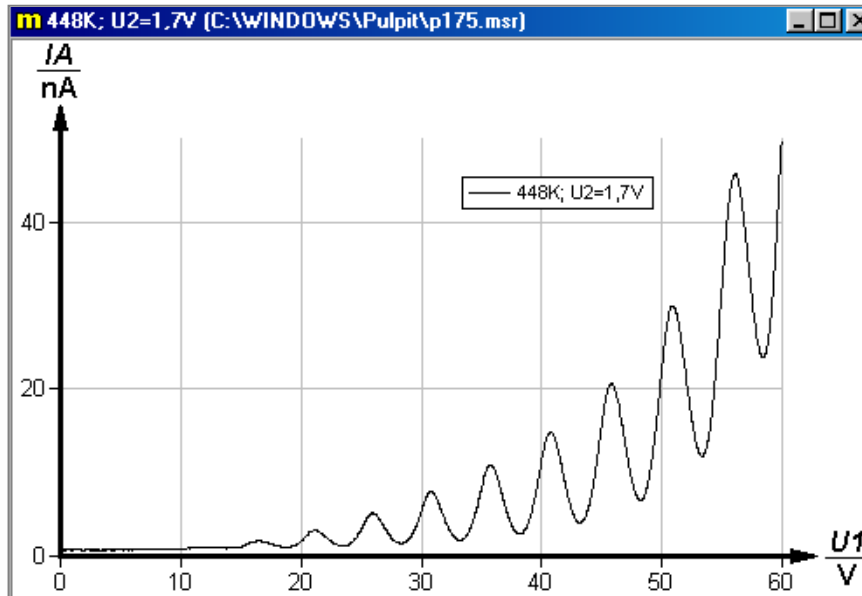

Przed rozpoczęciem pierwszego pomiaru odczekać około 20 minut.

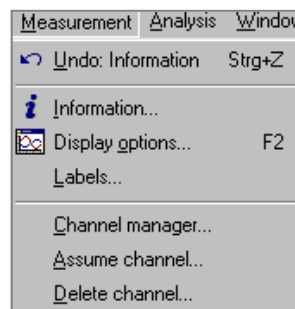
12. Nacisnąć przycisk „Start Measurement”.

13. Po chwili program rozpocznie pomiar. Po wykonaniu pomiaru pojawi się wykres zależności $I_A = f(U_1)$.

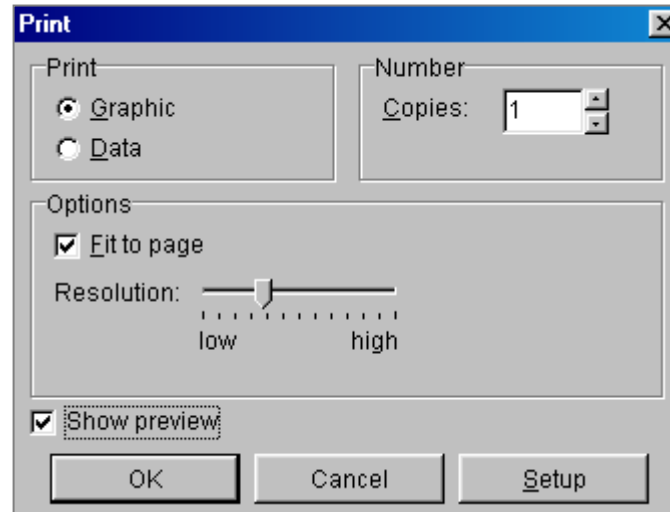

14. Zapisać pomiar do oddzielnego pliku (użyć funkcji „Save measurement as...”)
15. Powtórzyć pomiary dla kolejnych temperatur $T = 185^{\circ}\text{C}$, 195°C , 205°C oraz 215°C zapisując każdorazowo uzyskane wyniki jak w punkcie 13.
16. Przed każdym zapisem pomiaru należy odpowiednio opisać pomiar. Należy wybrać opcję „Information” i w zakładce „Channels” w okienku „Name” wpisać parametry danego pomiaru. W „Display options” ustawić obszar wykresu (oś x od 0 do 60 [V]; oś y od 0 do 50 [nA]) oraz dobrać indywidualny kolor dla każdego pomiaru. Procedury te należy powtórzyć dla każdego kolejnego pomiaru. Należy pamiętać o **niezamykaniu** okienek zapisanych pomiarów.
17. Po wykonaniu wszystkich wymaganych pomiarów wykonać wykres zbiorczy. W tym celu należy wybrać w zakładce „Measurement” funkcję „Assume channel”.

Dołączyć kolejno przebiegi pomiarowe.

18. Po wykonaniu wszystkich czynności wydrukować wykres. Użyć funkcji „Print Measurement”.
Zaznaczyć „Show preview” oraz w „Setup” wybrać orientację poziomą.

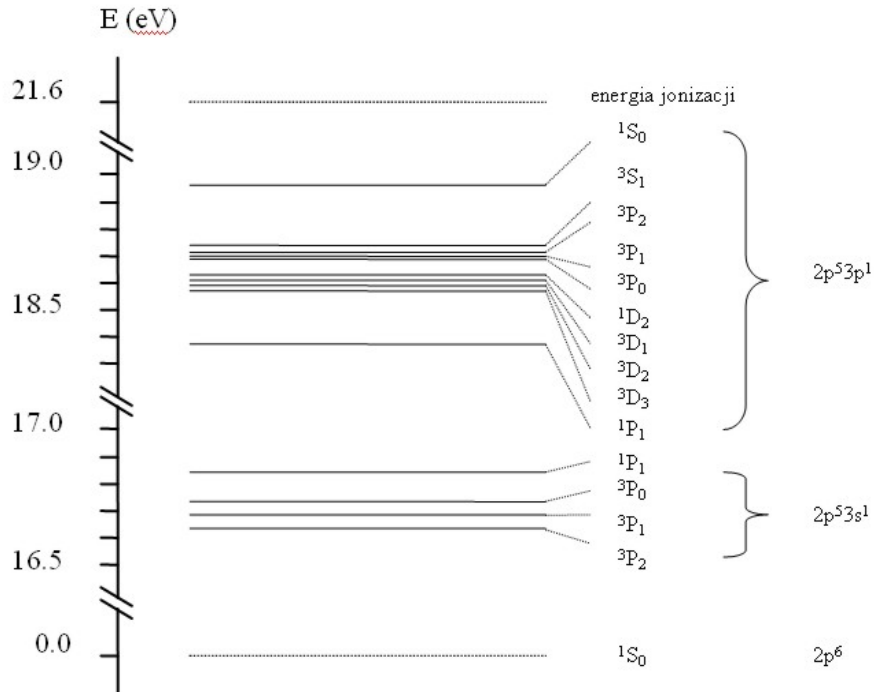

UWAGA!

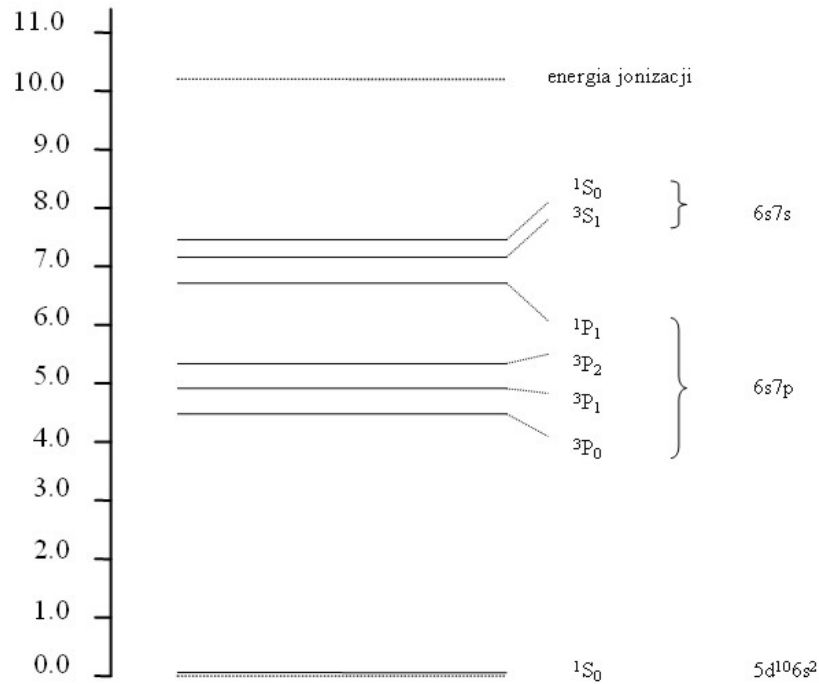
Przed wyłączeniem urządzenia sterującego pomiarem ustawić potencjometrem wartość U_H na 0 [V].

Dodatek C

Schematy pomocnicze do wykonania Zadań Doświadczalnych II

Rysunek 6. Schemat poziomów energetycznych atomu Ne.

Rysunek 7. Schemat poziomów energetycznych atomu Hg.